



Çeviri

# ARŞİV DÜNYASI

Cilt: 7 - Sayı: 2


2020/Kış



## PEKİ? BAŞKA YENİ NE VAR? ARŞİVSEL DEĞERLENDİRME İDEOLOJİSİNİN DÜNÜ VE BUGÜNÜ<sup>1</sup>

**Prof. Luciana DURANTI**

School of Library, Archival and Information Studies  
University of British Columbia

 <https://orcid.org/0000-0001-7895-1066>

**Çeviren: Helin İLCEK**

Kadıköy Belediyesi  
Sinematek/Sinema Evi Arşivi

 <https://orcid.org/0000-0001-8617-3364>

### ÖZ

Bu çalışma, Kanadalı Arşiv Bilimci Prof. Luciana DURANTI tarafından, 1990 yılında düzenlenen “Archival Appraisal: Theory and Practice: Proceedings of the Joint Meeting of the Association of British Columbia Archivists and the Northwest Archivists Association” adlı konferansta sunulan “So? What Else Is New?: The Ideology of Appraisal Yesterday and Today” adlı bildirinin Türkçeye çevirisidir.<sup>2</sup> Duranti, Vancouver’da bulunan British Columbia Üniversitesi Kütüphanesi, Arşiv ve Bilgi Çalışmaları Bölümü’nde arşiv bilimi ve diplomatik profesörüdür. Diplomatik ve elektronik belgeler konusunda tanınmış bir uzmandır. 1998’den beri elektronik belge araştırma projesi olan InterPARES (Elektronik Sistemlerde Kalıcı Otantik Belgeler Üzerine Uluslararası Araştırma) direktörlüğünü yapmaktadır. Duranti, aynı zamanda, “arşivsel bağ” kavramının yaratıcısıdır. Kanada Arşivciler Derneği ile Amerikan Arşivciler Derneği’nin başkanlıklarını yapmış ve ayrıca “Bulut Üzerindeki Belgeler Projesi” gibi daha birçok projede baş araştırmacı görevini yürütmüştür.

**Anahtar Kelimeler:** Arşiv, Değerlendirme, Arşivsel Bağ, Seçim

## SO? WHAT ELSE IS NEW?: THE IDEOLOGY of APPRAISAL YESTERDAY AND TODAY

### ABSTRACT

This study is a Turkish translation of the proceeding named “So? What Else Is New?: The Ideology of Appraisal Yesterday and Today” presented by archive scientist Prof. Luciana Duranti at the “Archival Appraisal: Theory and Practice: Proceedings of the Joint Meeting of the Association of British Columbia Archivists and the Northwest Archivists Association” conference in 1990. Duranti is professor of archival science and diplomacy at the Department of Library, Archives and Information Studies in the University of British Columbia, Vancouver. She is a recognized expert on diplomatic and electronic records. Since 1998, she has been the director of InterPARES (International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems) project. Duranti is also the creator of the concept of “archival bond”. She served as a former president of both the Canadian Archivists Association and the American Archivists Association. Besides, she served as principal investigator in many projects such as “Records in the Cloud Project”.

**Keywords:** Archive, Appraisal, Archival Bond, Selection

<sup>1</sup> Çeviri çift kör hakemle kontrol edilmiştir.

<sup>2</sup> DURANTI, Luciana (1990), “So? What Else Is New?: The Ideology of Appraisal Yesterday and Today”, in Archival Appraisal: Theory and Practice, Christopher Hives (Ed), Vancouver, British Columbia: Archives Association of British Columbia, 1990, pp. 1-14.

Geliş Tarihi/Received: 28.10.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 30.11.2020

## GİRİŞ

Değerlendirme, bir değer biçme aşamasıdır. Değerlendirme sürecinde kişi, başka biri tarafından oluşturulmuş bir şeyin, belli bir nedenden dolayı kendisi veya bir başkası için taşıdığı değeri tanımlar. Bunun anlamı, değerlendirmenin, zaman ve mekân içinde tam olarak sınırlandırılmış beş soruyla doğrudan bağlantılı olmasıdır: kim, ne, kimin, kime, neden. Belli ki ‘değer’ göreceli bir kavramdır ve ‘kalıcı değer’ ifadesi bir terim karmaşası, bir çelişkidir. Fakat iyi bilinir ki çelişkiler belli bir miktar gerçeklik de içerirler. Bunu görebilmek için kelimelerin görünüşteki anlamlarının ötesine giderek altındaki fikirleri incelemek gereklidir.

Değerlendirmenin, arşivcilik karşıtı bir kavram olduğu söylenir. Böyle bir söyleme karşı çıkmak zordur. Arşiv dokümanları bir bütünün parçalarını oluşturacak ve birbirlerini tamamlayacak şekilde birbirlerine bağlıdırlar ki, bu da o arşiv kurumunun yapısını belirler. Bu yapı, aynı zamanda her bir evrakın o arşivle olan bağlamını da oluşturur. Arşivin bazı bölümlerini yok etmek, kalan bölümlerin bütünselliğini değiştirmez ama arşivin bütünlüğünü gaddarca etkiler. Çünkü yapısal veya bağlamsal olarak bütün dokümanlar eşit miktarda kıymetlidir; yani bütünün oluşmasında her biri aynı şekilde etkilidir. İster genel değerlendirmekten konuşuyor olalım – ki bu, bir tek fonun içinden seçmektir; ister satın alma yapmak için değerlendirmekten konuşuyor olalım – ki bu da birçok fonun arasından seçmektir, hepsi için bu geçerlidir.

Nasıl ki tek bir fondaki bütün dokümanlar o fonun var olması için etkense, bütün fonlar da arşivin bütünü için eşit miktarda etkendirler. Bu, aynı zamanda, bir fon içindeki her doküman ve arşivde yer alan her fon anlamını, geri kalanlarla olan ilişkisinden, yani bağlamından elde ettiğini göstermektedir. Bunun amacı, içeriğin, bağlamı ne kadar ortaya çıkardığını tespit etmek olabilir. Yani amaç, dokümanların ne kadar bağlamsal ilişkilerin kanıtını taşıdığıdır ki her durumda, bağlam mercek altındadır. Söylemek istediğim; ‘arşivsel bağlam’ ve ‘değer’, iki farklı mantıksal düzene veya kategoriye atıfta bulunan iki kavramdır ve keyfi çözümlere boyun eğmeksizin doğrudan ilişkilendirilemezler.

Değerlendirmenin, tarih karşıtı bir kavram olduğu söylenir. Bu söyleme de karşı çıkmak zordur. Tarihsel değeri olan doküman veya fonlar ile tarihsel değeri olmayanlar arasında bir ayırım yapılması, tarihsel bağlamda hiçbir geçerliliğe sahip değildir. Bir belgenin tarihsel amaç ile kullanılamayacağını söylemek asla mümkün değildir. Belgeler farklı içeriklere sahip olabilir, dolayısıyla farklı anlamlar taşıyabilirler. Bazı araştırma türleri için tekrar edilen bilgi gereklidir. Diğer bilgiler kazara yok edildiğinde, ilgisiz gibi görünen gruplar, ilgili hâle gelebilir. Tarihsel olarak, bir diğerinden daha iyi olan kaynak yoktur. Çünkü her ne kadar belgeler kendi içinde gerçek de olsalar, aslında etki ettikleri gerçeğin kendisi değildir. Bu belgeler, onları yazan tarihçilerin yorumları ve farklı okumalarından oluşurlar. Bunlar da söz konusu tarihçilerin yaşadıkları farklı kültür iklimlerine ve kendi içlerinde, geçmişi araştırma hatta anlamını değiştirip zenginleştirme ihtiyacı doğurtacak farklı problemlere göre belirlenir. Ancak, aynı sebeple, yani dokümanların etki ettikleri gerçeklerin kendisi olmamaları nedeniyle, ‘bütün’ dokümanların korunmasının, ‘bazılarının’ korunmasından daha tarihsel bir anlam sağladığı gibi bir şey söz konusu değildir. Bu nedenle, ‘tarihsel anlamlılık’ ile ‘değer’ iki farklı mantıksal düzene atıfta bulunan iki kavramdır ve keyfi çözümlere boyun eğmeksizin doğrudan ilişkilendirilemezler.

Son olarak, değerlendirmenin, hukuk karşıtı bir kavram olduğu söylenir ve bu söyleme de karşı çıkmak zordur. Dokümanların yasal değere sahip olup olmamalarına göre ayrılmalarının hukukla ilgisi yoktur. Çünkü dokümanlar, hukuk sistemi içerisindeki faaliyetlerin yan ürünleri olmaları ve bu faaliyetlerden sonra ortaya çıkmaları sebebiyle her zaman kanıt (belge) değeri taşır. Gelecekte ise bir kanıtı diğer bir kanıttan daha fazla gereksinim duyulacağını söyleyebilmek asla mümkün değildir.

Ancak, ‘birinci derece kanıt’ hukukî kavramı, tamamlayıcı koruması olarak oluşturulmuş diğer kanıtların büyük bölümünün imha edilmiş olma ihtimalini akla getirir. ‘Birinci derece kanıt’ ‘emsal karar’a istinaden hüküm verilmesini de zaten imkânsız kılacaktır. Gerçek olan, ‘yasal kanıt (belge)’ ile ‘değer’ kavramlarının da iki farklı mantıksal düzene atıfta bulunduğu ve keyfi çözümlere boyun eğmeksizin doğrudan ilişkilendirilemedikleridir.

Bu araştırma gösteriyor ki, değerlendirme, arşivsel, tarihsel ve yasal düzenlemeleri kapsamamakla birlikte ‘değerlendirmeli seçim’ tüm bu sebeplerden ötürü bir ihtiyaçtır. Uçsuz bucaksız belge mezarlıkları, arşivsel açıdan kontrol edilemez ve ulaşılamaz, tarihsel açıdan anlaşılabilir ve yasal açıdan işe yaramazlardır. Dokümantasyonun bütünlüğü, aslında arşiv, tarih ve hukuk amaçlarına karşı görünmektedir. Sebebi de ayıklama yapmadan saklama efsanesinin, sürekli yenilik içinde olan hayat algısına karşı tezat bir durağanlık fikri yansıtmasıdır. Bunların ışığında, ‘arşivsel bağlam’, ‘tarihsel anlam’ ve ‘yasal kanıt’ kavramlarının, ‘değer’ kavramı ile bulunduğu tek bir mantıksal düzen olduğunu söyleyebiliriz. Bu, değişimsel süreci yöneten daha üst düzen, doğası gereği tasarruflu olan kuraldır. Aslında toplumsal değişim süreci de, tıpkı doğanın değişim süreci gibi, geçmişten gelen unsurlardan sadece mevcut zamanın akışı, gelişmesi ve üstesinden gelinmesi için gerekli olanların algılanmasından ibarettir. Arşivler, tarih ve hukuk; bugünün sürdürülebilirlik imkânlarını ve geleceğin inşası için yaratıcı işlevleri sağlayan unsurların geçmişten çıkartılıp alınmasına dair hayatî olan toplumsal ihtiyaçların birer parçasıdır.

Seçimin, hayatî bir toplumsal ihtiyaç olduğunu söylemenin iki olası sonucu vardır: ilki, toplum, hayatta kalmak ve büyümek için gerekeni korur; ikincisi, seçme eylemi, yukarıda belirtilen amaca hizmet etmesi için, dokümantasyonu yaratan toplumu oluşturan karmaşık siyasî, kültürel, hukukî, ekonomik ve ahlakî faktörlerden bağımsız değildir. Onların dâhilinde gerçekleşmelidir. Bir toplumun kendi dokümantasyonunu korumak konusunda yaptığı seçimler, o toplumu anlamak için belgenin kendisinden daha kıymetli olan kaynakları oluşturur.

Söylemek istediğim, değerlendirmenin ideolojik bir süreç olduğu, öyle olması gerektiği, hep öyle olmuşluğu, hep öyle olacağı ve öyle olmasının iyi bir şey olduğudur.

Şimdi, değerlendirmenin geçmişte nasıl yapıldığını inceleyerek bu ifadenin geçerliliğini kanıtlamaya çalışacağım.

Fransız Devrimi, genel anlamda arşiv tarihinde bir kıstas olarak kabul edilir. Bu, hangi özel unsurları dikkate aldığımıza göre kabul edilebilir veya edilmez. Bunun, arşivsel değerlendirme için olmadığı kesindir. Olduğuna inananların iddiası, Fransız Devrimi’nden önce belgeleri oluşturanların, bilinçli veya bilinçsizce kendi çıkarlarına göre seçerken, devrimden sonra toplumun çıkarlarının daha üstün olduğudur. Bu iddia birçok açıdan eleştirilebilir. Öncelikle, bugün bile, otoriter rejim ile yönetilen ülkelerde, vatandaşların çıkarları daha üstün olmadığı gibi, devrimden sonra Napolyon İmparatorluğu’nun hüküm sürdüğü Fransa’da da üstün değildi. İkincisi, vatandaşların çıkarları sadece antik Yunan’da, Roma’da, Orta Çağ’daki şehir-devletlerinde ve ilk çağdaş cumhuriyetlerde (Cenova ve Venedik gibi) üstün sayılıyordu. Dahası, bütün bu siyasî oluşumların, devrimi savunmak için Fransız Parlamentosu tarafından oluşturulan Les Archives Nationales (Ulusal Arşiv) gibi genel arşivleri vardı ki, o da tarihî araştırmalara destek vermek için olsa bile, takip eden yüzyılın ikinci yarısına kadar devreye girmemişti. Üçüncü olarak, Fransız Parlamentosu, vatandaşların arşiv belgeleri üzerindeki mülkiyet haklarına istinaden arşivleri halka açmıştı. Kaldı ki, bu belgeler vatandaşların yönetilme ve hak ya da çıkarlarının kaydedilme süreçleri sırasında oluşturulan belgelerdi. Fransız devrimcilere göre, vatandaşlar, zaten şimdi üretilen ve gelecekte üretilen olan belgelerin yaratıcılarıydı. Artık geçersiz olan daha önceki belge küratörlerinin<sup>3</sup> yönetimdeki

<sup>3</sup> Bilindiği gibi, tüm ülkelerin tarihinde yalnızca bir işleyişe bağlı belge üretilmezdi. Çağa, duruma, döneme, iktidara vs. göre de belgeler ‘kürate’ edilebilmekteydi. (Ç.N.)

görevlerini devralırken, bu görevlerin devamı için gereken belgeleri de devralmışlardı. Bu nedenle, belgelerin yeni sahipleri, belge seçimi yaparken Fransız Devrimi'ni kıstas alarak öncesinden ve sonrasında seçim yapmışlardı. Dördüncüsü, Fransız Devrimi'nden önceki belge küratörlerinin hem politik ve idarî çıkarları hem de atalarının çıkarlarını gözeterek seçim yaptıkları doğrudur. Devrimden sonra yeni gelen kişiler de (arşivci, tarihçi veya yönetici gibi görevlerine göre) aynısını yaptı. Yani toplum, hiç değişmeden, hayatta kalabilmek için kendisine gerekli olanı korudu. Belgelerin seçimini yapmak için Fransız Parlamentosu tarafından görevlendirilen Le Bureau du Triage (Tasnif Ofisi) bütün feodal unvanları imha etti – gerçek – ancak bu unvanlarla bağlantılı belgeleri korumaya özen gösterdi – bilgi – çünkü onlar olmadan yeni kurulan devlet hayatta kalamazdı. Buna paralel bir durum da Rus Devrimi ile yaşanmıştı. Devrim hükümetinin oluşturulmasının hemen ardından alınan ilk karar, bütün arşivlerin halka ait olduğu yönündeydi ve halka ait bu belgelerin seçimi için hemen bir komite kuruldu. İlginç olan şey, Rus komitesinin, Fransızların imha etmeye karar verdikleri belgelerin hepsini koruma kararı almasıydı: yani 'feodal unvanları'. Bu unvanların çok ciddi siyasî değeri vardı çünkü yeni rejime, kendi varlıklarını haklı çıkartacak sağlam gerekçe veriyor ve halka sürekli daha önceki durumlarını hatırlatıyorlardı.

Yukarıdakilerin hepsi, bize, Fransız Devrimi'nin Fransa'daki değerlendirme kriterleri konusunda çok dramatik bir değişiklik sağlamadığını ve büyük olasılıkla, bütün diğer ülkelerde de bir değişiklik yaratmadığını göstermektedir. Devrim nedeniyle arşivlere getirildiği varsayılan bütün yeni unsurları şöyle sıralayalım:

- ✓ Arşivleri bir ya da birkaç tane genel arşiv deposunda muhafaza etme (ulusal ve kısmî arşiv)
- ✓ Arşivlerin halka ait olması
- ✓ Arşive erişim ve arşivleri inceleme hakkı
- ✓ Arşivsel malzeme seçiminin, vatandaşları temsil eden ve devletten bağımsız eşit sorumluluğa sahip bir kurul tarafından yönetilmesi
- ✓ Arşivlerin himayesinin, halka karşı sorumlu olan kamu görevlilerine toplu halde bırakılması
- ✓ Kayıtları, ulusal miras olarak değerlendirme

Bütün bu unsurlar Antik Yunan'da ve Roma'da, Orta Çağ şehir devletlerinde ve cumhuriyetlerinde zaten vardı. Çok daha sonra, birleşmiş anayasal monarşi tarafından Prusya'da, birleşmiş İtalyan Devleti tarafından ilk sol-kanat hükümetinde, Rusya devrimci hükümeti tarafından ve daha birçoklarınınca, hepsinin de kendi inisiyatifleri ile devreye sokulmuştur. Bütün bu siyasî oluşumların ortak noktası nedir? Hepsi de demokratik veya en azından temsili hükümetlerdir! Bu nedenle, Fransız Devrimi tarafından başlatılan bütün bu unsurlar aslında her yerde ve her zaman temsili hükümetlerin özelliği olmuştur. Üstelik her temsili rejimde değerlendirmeye rehberlik eden kriterler bulunur, bunlar: vatandaşların haklarının (ki kapsamında bilgi alma, iletişim, araştırma ve inceleme bulunur) korunması ve toplum yapısının korunmasıdır. Bu kriterler en sonunda tek bir amaçta birleşir. Bu amaç; insanlara ortak geçmiş bilincini, bugünlerini ve geleceklerini inşa ederken eşit ve gerekli katılım bilincini, bir kavrayış ve sorumluluk bilincini aşılıyarak temsili sistemin ve ülke bütünlüğünün korunması ve devamının sağlanmasıdır.

Bunlar siyasî amaçlardır ve 'değerlendirme'yi aynı şekilde kendi varlığını sürdürebilme aracı olarak kullanan diktatörlük veya totaliter rejim amaçlarından farklı değildir. Tıpkı ideolojik değerlendirmenin, totaliter ideolojinin bir parçası olması gibi, kısmî değerlendirme de demokratik ideolojinin icadıdır ve dolayısıyla ideolojik bir yapıya sahiptir. Bu yapı, eşit oranda temsiliyet, fırsat eşitliği, azınlık hakları, idarî sorumluluk ve buna benzer fikirlerden kaynaklanmaktadır. Her türlü olası araştırma, profesyonel ve dolayısıyla bağımsız birimler tarafından yürütülen kısmî değerlendirme fiilen, bir diktatörün, kendi rejim eserlerinin kanıtlarını korumak amacıyla birimlerine yaptırdığı değerlendirme kadar subjektif ve amaca yöneliktir. Her ikisinin de siyasî ve ideolojik yan

anlamları bulunmakta olup, her ikisi de modern toplumun varlığını sürdürebilmek için gereken hayatî şeyleri korumayı amaçlar. Bu da iyi bir şeydir.

Jenkinson'ı yorumlarsak, değerlendirme yapanlar için, olur da kendi toplumlarının değer standartlarını sağlamayı başaramazlarsa, yani değerlendirmeleri bilgi ve incelemeyi esas almaz ise, eleştirileceklerini söyleyebiliriz. Ama onları, zamanlarının adamları veya kadınları oldukları, toplumlarının kendisini korumak ve geliştirmek amacıyla gerekli görmediklerini yok ettikleri için eleştiremeyiz. Aynı zamanda bunun diğer bir anlamı, yeniden değerlendirmenin çok tehlikeli bir eylem olduğudur. Yani, söz konusu kayıtların ait olduğu toplumun, seçim yaparken kullandığı kriterlerdeki her türlü izi yok ettiği ve böyle yaparak da o toplumun anlaşılmasında engel yarattığıdır.

Görüyoruz ki, her toplum kendi varlığını garantilemek için gerekenleri korumakta ve 'değer' kavramının kuvvetli bir felsefi gerekçesi bulunmaktadır. Ancak, hâlâ 'kalıcı değer' çelişkisi ile uğraşmamız gerekmektedir. Eğer 'değer', politik ve ideolojik unsurlarla kuvvetlice boyanmışsa, yani göreceli bir kavram ise, o zaman nasıl 'kalıcı (sabit)' olabilir? Bu 'kalıcı değer' fikri nereden gelmektedir?

Değerlendirmenin geçmişine yani Sümerlere kadar geri giderek, tekrar bakmamız gerekirse, (her ne kadar bu yüzyıla kadar ortaya çıkartılmadıysa da) 'kalıcı değer'in, medeniyetin doğuşundan beri değerlendirme yapanların aklında olduğunu fark ediyoruz. Hafızanın kalıcılığını sağlamak için yazılı dokümanlar oluşturulmuştur ama ondan bile önce, olayları ve işlemleri sembolize eden objeler, zaman sınırı akılda olmadan özenle korunmuştur. 'Kalıcı değer'i olan dokümanlar, siyasî, yasal ve nesilden nesile aktarılan hakların ispatı için olanlardı. Neden 'kalıcı değer'? Sonuçta, son yüzyıla kadar bilimsel araştırma ihtiyacı söz konusu değildi. İdarî ve ekonomik değerler, takip eden olaylar ve işlemlerle kolayca hükümsüz kılınyordu. Yasal değerler de en geç siyasî yapı, adalet yapısı ve toplumsal yapı değişince yok oluyordu. Gerçek o ki; kendi sonunun geleceğine inanan hiçbir siyasî ve hukukî sistem yoktur. Her sistemin kuvvetli bir kalıcılık(devamlılık) inancı vardır. Varlığını devam ettirmek için çalışır. Oluşturduğu ilişki ağını, hem kalıcılık(devamlılık) hakkının ispatını ve hem de varlığının gerekçesi olan idarî ve hukukî kayıtları koruduğu sürece bunu başarabileceğine inanır. Bu nedenle, son yüzyılın başına kadar, yaratıcılarının kalıcılığını garantilemeye hizmet eden bütün arşiv dokümanları 'kalıcı değere' sahipti denebilir.

Hem Fransız Devrimi tecrübesi hem de son yüzyılın başında gelişen felsefi ve tarihsel akımlar, sosyo-politik yapının kalıcılığının, büyük oranda onu yayan ideolojinin varlığını sürdürmesine bağlı olduğuna dair genel bir farkındalık oluşturdu. Dolayısıyla 'kalıcı değer', (her ne kadar hâlâ yapının kalıcılığına bağlı olsa da) sadece idarî ve hukukî hakları sağlayan dokümanlarla değil, aynı zamanda, hem siyasî haklar sağlayan hem de sosyo-politik yapıyı oluşturan, gerekçelendiren, destekleyen düşünce ve inançların evrimini gösteren dokümanlarla da ilişkilendirildi. Toplum varlığının devamını destekleyen ve halka nasıl bir karmaşadan yola çıkarak onlar için yaşanacak en iyi hayatı oluşturduklarını(!) anlattıkları dokümanlar 'kalıcı değer'e sahipti. Bu, korunan dokümanların neden başarısızlıkları da kapsamayarak, hep başarılarla ilgili olduğunu, işçi sınıfının değil de politik elit kesimin eylemlerini vs. anlattığını açıklamaktadır.

Geldiğimiz nokta, dünyanın birçok bölgesine dağılmış otoriter rejimlerde artış yaşandığını göstermektedir. Bu, rejimin kendi kalıcılıklarına(devamlılıklarına) dair tutkuları, ideolojilerini destekleyen suçların kanıtlarını özenle korumalarından; kontrolü kaybetme korkuları ise, düşerlerse tekrar ayağa kalkmalarını sağlayacak dokümanları tam olarak belirleyip, uzaktan saklayıp korunmasını sağlamalarından bellidir.

Şimdi öyle bir toplum içindeyiz ki, buradaki kalıcılık(devamlılık) hayalinin, büyüklük açısından Sümer veya Napolyon toplumlarınınkinden aşağı kalır yanı yoktur. Üstelik hâlâ 'kalıcı değer' hakkında tartışma devam ediyor. Tarih bize hiçbir şeyin durağan olmadığını, bazen hızlı bazen yavaş

da olsa toplumların değiştiğini öğretti. Kesin olarak bildiğimiz şey, 2000 yılında, şimdi görmekte olduğumuz toplumun aynısını göremeyeceğimize. Bunu, Avrupa'daki son gelişmeler nedeniyle daha da iyi biliyoruz. Fakat hâlâ 'kalıcı değer'den bahsediyoruz. Hatta bunu, gelecekteki yasal gereksinimler bağlamında konuşacak kadar da kibirliyiz. Sadece mevcut toplumun devamı için gerekli olduğuna inandığımız şeyleri korusak, zaten yeterince büyük bir görevimiz olacak. Ama biz abartarak, kendimizinkinden daha farklı olacağını bildiğimiz, gelecekteki bir toplum için değerli olabilecekleri korumamız gerektiğini söylüyor ve ona biçilecek olası değerini sabit ve kalıcı olacağını varsayıyoruz. Eğer bütün bu arşivsel değerlendirme tarihini çok dikkatlice düşünersek, bize rehberlik edecek bazı fikirler edinebiliriz.

## SONUÇ

Değerlendirme kararları, zaman içerisinde elimizde kalmasını tercih edeceğimiz bazı dokümanlar kaynakların yok edilmesine yol açmıştır – ki bazılarını dolaylı yoldan biliyoruz, diğerlerini ise asla bilemeyeceğiz. Çünkü biz arşivciler, imha edildiğini öğrendikleri dokümanların araştırmacılar için taşıdıkları muazzam değer farkındayız. Bu sebeple arşivciler tarafından alınan değerlendirme kararları ile korunmamız, gelişmemiz ve entelektüel büyümemiz için gereken dokümanların imha edildiği çok nadirdir - ben şahsen tek bir vaka bile bilmiyorum. Ciddi kayıplar, kaza neticesi olmuş olabilir. Özellikle son zamanlarda, uygunsuz dokümanların kayıt tutanlar tarafından gönüllü olarak aktif oldukları süre zarfında ve bazen de kayıt/olay oluşumunun ilk başlarında (mesela kimyasal atık kayıtlarını düşünün) imhası olarak gerçekleşmiş olabilir. Aslında, bu da toplumların her zaman gerekli olandan daha fazlasını koruma eğilimleri sebebiyle gerçekleşmiştir. Arşivsel değerlendirme sonrası yaptıkları seçimler, bize o toplumlar hakkında en azından kalan dokümanları üzerinden, bilgi vermektedir. Bu nedenle o seçimleri değiştirmek gibi bir hakkımız ve isteğimiz yoktur.

Bu son düşünce, 'kalıcı değer'in hem geçmiş hem de günümüz toplumundaki en derin anlamını ifade etmektedir. Kalıcı değer, bir toplum kültürünün özünün geleceğe bırakılması yeterliliğidir; yani bir toplumun kültürünü, o toplumun gelecekteki hâlinin hayati bir parçası yaparak o toplumu kalıcı kılan etkidir. Kalıcı değer, gelecek nesillere, onları yaratan toplumun özünü, eylemlerini, ideallerini, inançlarını, hayallerini, önyargılarını, eğilimlerini ve yapısal özelliklerini toplu ve anlaşılabilir bir şekilde aktarabilen dokümanlarla ilgilidir.

Bu imkânsız bir başarı mıdır? Sanmıyorum. Geçmiş zamanda arşivsel değerlendirme yapan kişiler bunu başardı. Geçmişten, kullanabileceğimizden çok daha fazlasını aldık. Antik ve Orta Çağ'dan günümüze kadar gelebilmiş birkaç doküman, aslında o toplumların kültürlerini anlayabileceğimiz ve kendi toplumumuzu yönlendirebilmek için en yaratıcı şekilde kullanabileceğimizdir. Onlar bizim için hayati bir miras çünkü çok kısıtlı olmasına rağmen içerikte oldukça kapsayıcıdır. Onları tekrar tekrar okuyup yorumlayarak her seferinde yeni anlamlar edindik. Hayatidir, çünkü içerdikleri bilgi bakımından çok, fakat sayıca azdırlar. Az olmalarına rağmen içerdikleri gizli mesajlara ulaşabilmek için, diplomatika, göstergebilim, epigrafi, paleografi gibi yeni bilimler keşfedildi. En iyi arşivsel değerlendirme kararları bile bilgi birikimi veya olası hukukî değere dayanak değildir. Zaman içerisinde, en iyi arşivsel değerlendirme kararlarının, toplumun entelektüel, hukukî ve ideolojik özünün bilgisi rehberliğinde verilenler olduğu, kayıtların hem özenli bir inceleme ile hem de kayıtları oluşturan ve varlığının devamı için o kayıtları koruyan toplumun standartlarına dayalı profesyonel yeterlilik ile üretildiği anlaşılmalıdır.

"Kültür nereye gitti?" sorusuna T.S. Elliot, "bilginin içinde kayboldu," diye cevap vermiştir. Geçmiş toplumlar bize kültürlerinin özünü devrettiler ve onların kültürünü anlayabilmemiz için bizi, yeni bir kültür, yani kendi kültürümüzü yaratmaya mecbur kılarak canlılıklarını korudular. Umarım biz de bizden sonra gelenlere aynı cömertliği gösterebiliriz. Tarafsızlık ve objektiflik için çabalamaya mecburuz. Çünkü onları sembollere çevirmiş sosyo-tarihsel şartlarda yaşıyoruz ve bu da iyi bir şey. Ama bu şartlardan, kendi kültürlerini oluşturma konusunda gelecek nesilleri sıkboğaz etmekten kaçınabiliriz. Kaçınmazsak hem onlara hem de kendimize kötülük etmiş oluruz.